

ПОЛИТИКИН ЗАБАВНИК

10
ДИНАРА
1952

ИЗЛАЗИ СУБОТОМ

Година XIV — Број 14 — Субота, 5 април 1952

WALT DISNEY:

МИКИ И ШИЛЈА на острву диносаура

14. БРОНТОСАУР
СПАСИЛАЦ

ОКЛИЗНУВШИ
СЕ
С ИВИЦЕ
ЈЕДНЕ СТЕНЕ
МИКИ ЈЕ ПАО
НА ЛЕЂА
ЈЕДНОГ
БРОНТОСАУРА...
ШИЛЈА МИСЛИ
ДА ЈЕ МИКИ
НАРОЧИТО
СКОЧИО НА
БРОНТОСАУРОВА
ЛЕЂА

У
ИДУЋЕМ
БРОЈУ:
ПРИТРЕМЕ
ЗА
ПОВРАТАК

ДЕК ЛОНДОН: ЗЛАТО

Други људи чим би се обогатили одлазили су на југ, у Сједињене Државе, да се тамо одморе од тешких напора. Али, кад би Дејлајта запитали када намерава да остави ову земљу, он би се увек насмејао и одговорио да ће то учинити тек онда када заврши игру која је почео, додајући да би само луд човек оставио игру баш онда кад му се најбоље карте налазе у рукама.

Хиљаде дошљака сматраше су Дејлајта човеком који се ничега не боји. Али његови стари другови вртели су главом и смејали се чим би се само сетили жена. А имали су и право. Он се жена увек бојао. За њега су оне биле непозната и неразумљива бића. Дејлајт се родно у рударском догору, где је жена било мало; сестара није имао, а и мајку је једва упамтио јер је умрла још док је он био дете. Доцније их је, додуше, често сретао на Јукону, али то су биле жене пионири, које су прелазиле кланац одмах иза првих мушкараца.

Сада, када је био познат као краљ Клондајка, плашио се жена више но икад раније. Оне су сада још чешије пружале руке за њим, а сваког дана је све више жена долазило у ову земљу.

Једини изузетак била је Фреда, играчица, којој је поклонико брашно. Она је била једина жена у чијем се друштву пријатно осећао, јер је она била једина која никад није пружила руке према њему. А ипак му је баш она задала највећи страх. Било је то у јесен 1897. Враћајући се с једног од својих честих путовања уз Јукон, с муком се пробијао између ледених санки, кад одједном опази како се нека људска прилика тежуром обалом, а затим се стрмоглави у реку. Тек тада виде да је то нека жена обучена у крзно. Пробујајући се кроз лед, Дејлајт пође за руком да дотера чуи до тог места и да је зграби за рамена и привуче до чуна. Била је то Фреда. И све би било добро да га није касније, чим се освестила, упирући у њега своје срдите плаве очи, упитала: „Зашто сте то учинили? Ох, зашто сте то учинили?“

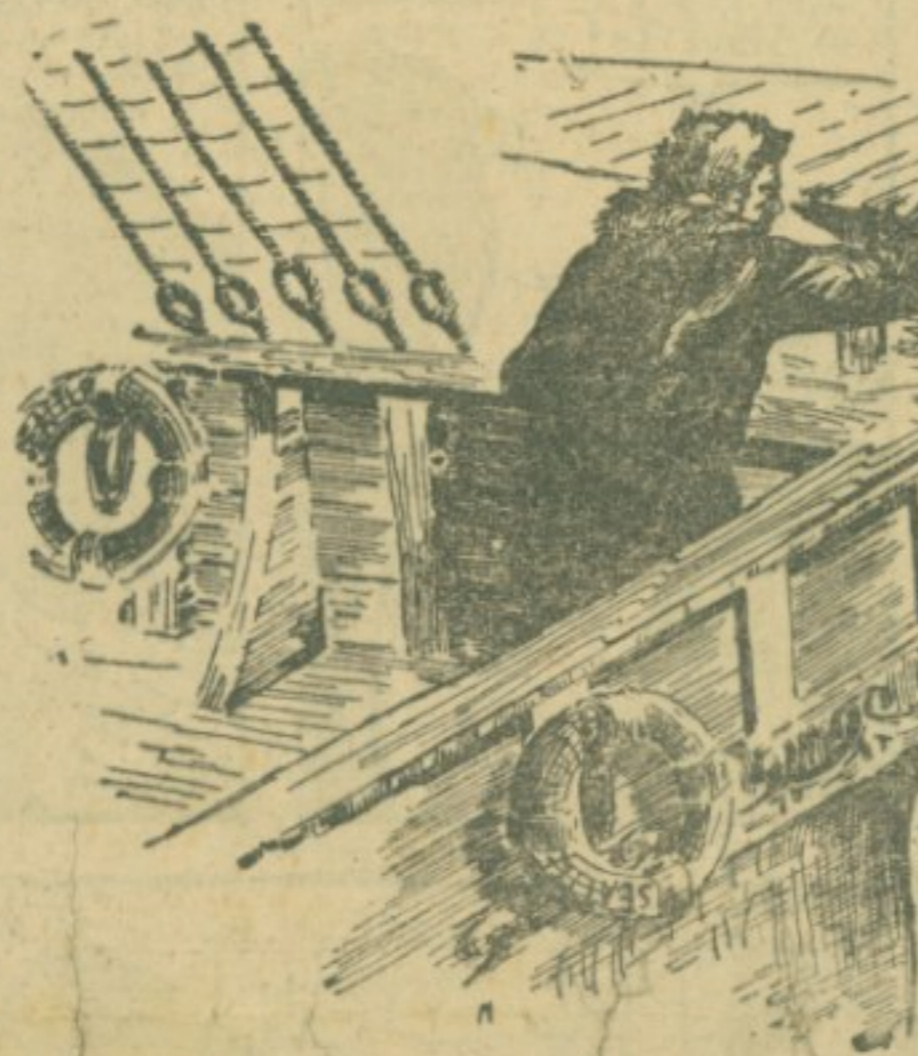
Кад ју је поново срео, окренула је главу од њега љутито и презриво, али је одмах потом дошла к њему да га замоли да јој опрости и притом је споменула неког човека који ју је оставио и због чега она више нема воље да живи. Говорила је искрено, али неповезано, и он је из свега могао да разабере једино то да се догађај одиграо пре много година.

Ту је, значи, била по среди љубав. Она је била узрок свему. Она је била страшнија од зиме и глади. Она је људе и жене доводила до тога да чине тако страшне и неразборите ствари. А ако би и он пао у њене мреже, не би прошао ништа боље од осталих. То је била лудост, ужасна лудост, а усто још и заразна. Пола тучета младих људи било је до ушину заљубљено у Фреду. Сви су они желели да се ожене њоме, а она је волела неког другог човека, на другој страни света, и није хтела ни да чује за њих.

Али догађај с Фредом није га ни издалека потресао колико случај с Виржинијом. Једнога дана нашли су је мртву у њеној колиби. Убила се хичем из револвера, не оставивши за собом никакво писмо. Људи су почели да наклапају. Причало се да је то учинила због Дејлајта. Међутим, сви су се слагали у томе да Дејлајт, иако је био узрок њене смрти, није за то био нимао крив.

Најгоре од свега било је то што је Дејлајт знао да је све то истина. Увек ће се сећати оне ноћи када ју је последњи пут видео. Смех јој је, као и увек, био безбрижан и весело, али му је ипак недостајала некадашња снага. Она се претварала, а он то није ни слутно. Те ноћи је чак помислио да су се њена осећања према њему изменила, па се и радовао томе, маштајући са задовољством о њиховом будућем пријатељству када је најзад уклоњена с пута та неугодна љубав.

Први пут у животу Дејлајт је изгубио живце. Обузео га је самртни страх. Није

више залазио у куће где би се могао срести са женама и посећивао је само момачке локале и крчму код „Јеленовог рога“ у којој није било дворане за игру.

XIII

Око шест хиљада људи провело је зиму 1897 у Даусону, док је, како се јављало, још сто хиљада чекало да на прошле нагрне у ове крајеве. Једног дана Дејлајт је, стојећи на пропланку између Френч Хила и Скукум Хила, посматрао предео који се пружао пред његовим очима. Био је то призор огромног пустошења. По брежуљцима је, од подножја до врха, била посечена шума, а на њиховим оголелим странама видели су се трагови бушења и копања, тако дубоки да их чак ни дебели снежни покривач није могао сакрити. Ако се овако и даље буде радilo, било је јасно да ће већ током идуче године већина налазишта бити исцрпљена, а количина злата која ће бити извучена неће бити већа од оне која ће остати у земљи.

Дејлајт закључи да је овде неопходна боља организација, и његова бујна машта убрзо дочара поток Елдорато од извора до

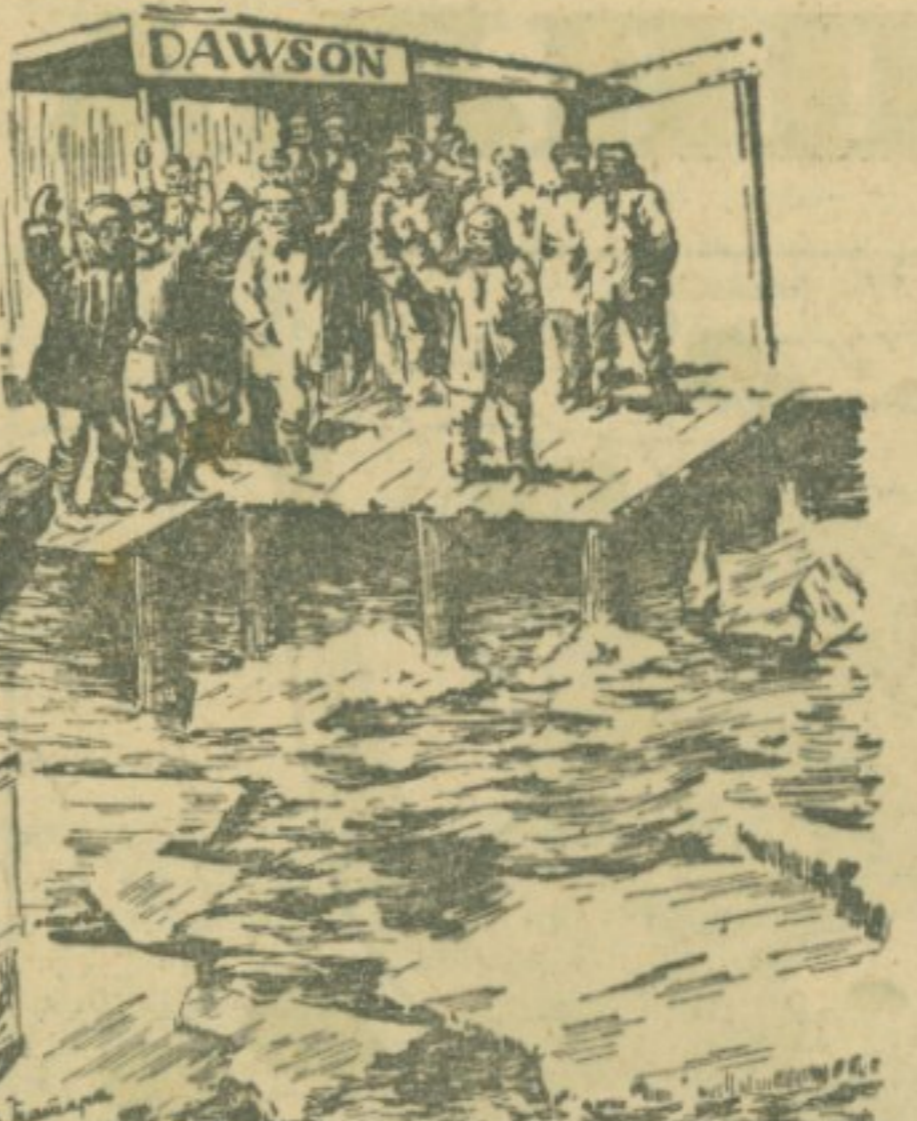
ушћа, и од једног планинског врха до другог, у рукама једне способности управе. Овде би требало употребити хидрауличне справе и дизалице, као што је чуо да се ради у Калифорнији.

То је заиста била погодна прилика за нови обилни плен. Сад су му били јасни разлози из којих Гугенхамери и велики енглески концерни шаљу овамо своје скупо плаћене стручњаке. Зато су они дошли к њему с намером да купе исцрпљена налазишта и оставе отпатке. Они су мирно остављали малим власницима рудника да извлаче оно што могу, јер су били сигурни да ће иза њих остати милиони.

Обувањајући погледом овај задимљени предео, Дејлајт је смишљао нову игру, у којој ће Гугенхамери и остали морати да рачунају с њим. Али, истовремено с радом због нових планова, појавио се и умор. Друге године борбе с поларним крајем замориле су га, а хтео је и да види како изгледа тај други свет, велики свет о коме су му људи тако много причали, а о коме он ништа више није знао него што зна мало дете.

И тако се догодило да је то после подне на Скукум Хилу сазрела у њему одлука да одигра своју последњу најбољу карту на Клондајку и да онда оде из ове земље.

Међутим, за то је требало времена. Дејлајт је узео поверљиве људе и паредио им

да у стопу прате Гугенхамерове стручњаке, и на потоцима где су они куповали куповао је и он. Где год су покушали да се дочепају којег исцрпљеног налазишта, налазили су на њега како купује налазишта и појединачне парцеле рушећи све њихове планове. Најгорачија битка водила се на Офиру, равни ливади која као да је била створена да по њој пасу јелени, али која је својим пространством надокнађивала мали постотак злата који се налазио у земљи. Дејлајт је ту имао чврсто упориште и никако није могло да дође до споразума, Гугенхамерови стручњаци су сматрали да је то за њега превелик посао, али он га прихватио и мало по мало купи читаво земљиште.

Сам је израдио план, али је позвао из Сједињених Држава најбоље стручњаке да га спроведу. Дао је да се на развођу Ринкебили, удаљеном осамдесет миља, сагради резервоар и помоћу дрвених цеви снабдевао је водом радиониште на Офиру. Било је предвиђено да ће резервоар и водовод стајати укупно три милиона долара, али су утрошена близу четири. На томе се није зауставио. Почео је да гради електричну централу и његова предузећа ускоро су добила електричну светлост и електрични погон. Његови стари другови опомињали су га да ће све изгубити и одбили су да уложе свој новац у овако пустошан подухват. Дејлајт им се само насмејао и почео

да продаје своја раштркана градионишта. Продао их је у прави час, баш онда када им је цена била највиша. Тако је, не задужујући се, завршио свој водовод, саградио дизалице, увезао потребне машине и почео да искоришћава златно налазиште на Офиру.

Када су сви радови били завршени, почео је да се спрема за пут. Вест о његовом одласку брзо се рашчула и почео надметање Гугенхамера с енглеским концернима и с једним новим француским друштвом ко ће више понудити за Офир и његове уређаје. Гугенхамери понудише највише, и цена коју су они платили донела је Дејлајту чист добитак од милион долара. По општем уверењу, читаво његово имање прело је двадесет до тридесет милиона. Али једини је он знао тачно колико има. Када је продао и последњу парцелу и са стола чукнуло све што је зарадио, извукао је из читавог посла нешто преко једанаест милиона.

Његов одлазак ушао је у историју Јукона заједно са осталим његовим делима. Читав је Јукон био његов гост, а у Даусону је било средиште свечаности. Те последње ноћи није се смело трошити ничије злато осим његовог. Крчме се нису затварале, а пиће је непрестано текло. Човек који би одбио да буде његов гост и хтео сам да плати морао би да се туче бар са десет људи. Чак би се и новајлије дигле да бране име Бернинга Дејлајта од такве увреде.

А кроз све то кретао се Дејлајт у својим индијанским опанцима и у силном одушевљењу и другарству завијао као шумски вук громовитим гласом по свом старом обичају. Говорио је да је то његова ноћ, обарао људима руке и показивао им своју снагу на све могуће начине. Лице му је било зажарено од пића, а црне очи су му блистале. Био је обучен као и увек, крзнени наушњаци су му леприли око главе, а рукавице везане врпцом висиле око врата.

Та ноћ надмашила је све што је Даусон икад доживео. Дејлајтова жеља је била да она остане свима у што дужој успомени и у томе је потпуно успео. Већи део становника Даусона био је пијан те ноћи. Била је јесен и термометар је показивао двадесет и пет испод нуле. Дејлајт, чија је идеја била да те ноћи опије стотине и хиљаде људи, сам је организовао групе за спасавање, које су патролирале улицама и купиле оне који су у пијанству попадали у снег. Он се бринуо да се те ноћи не догоди никаква несрећа. Као и раније, тако је и овог пута био објављен његов указ да не сме бити свађа и туча, и да ће се он лично обрачунавати с прекршитељима. Али његово посредовање нигде није било потребно. Стотине њему оданих другова сами су се бринули да све изазиваче најпре баци у снег, а онда пошаље у крвет.

У великом свету, када умиру велики вођи индустрије сви точкови који се налазе под њиховом управом заустављају се за један минут. Али на Клондајку се, због Дејлајтовог одласка читавих двадесет и четири часа ниједан точак није окренуо. Био је затворен чак и велики Офир на коме је радilo хиљаду радника. Следећег дана, после те опрштајне ноћи, ниједан човек није отишао на рад, нити је био у стању да ради.

Рано ујутру Даусон се опраштао са Дејлајтом. Људи су стајали поређани на обали, с рукавицама и спуштеним наушњацима. Било је тридесет испод нуле, а по Јукону су већ пловиле ледене санте. С палубе пароброда „Ситла“ махао им је Дејлајт и отпоздрављао. Када је брод запловио струјом, они који су стајали у близини опазили су како му се овлажише очи. Био је то за њега, на неки начин, растајак са рођеном земљом, јер је овај сурови поларни крај био уствари једина земља коју је он познавао. Скинуо је капу и махао њом:

— Збогом! — викао је. — Збогом остајте!
— Крај првог дела —

ЈУГОСЛАВИЈА У СЛИЦИ И РЕЧИ

ТУЗЛАНСКИ БАСЕН

(ПО ТЕКОТУ РЕДАКЦИЈЕ — ПРТЕЖИ Р. РУВАРЦА)

СЛИКОВИТО НАРОДНА ПЕСМА ГОВОРИ О НЕГАДАШЊОЈ НЕМАШТИНИ СТАНОВНИКА ГРАДА КОЈИ ЛЕЖИ НА БОГАТИМ НАСЛАГАМА РУДНОГ НАСЛАГАМА ТУЗЛА ЈЕДНУ КОЗУ МУЗЛА!

ДАНАС У МНОГООБРОЈНИМ РУДНИЦИМА У ОКОЛИНИ ТУЗЛЕ РАДИ ВИШЕ ОД 25.000 РАДНИКА. САМА ТУЗЛА ИМА 28.000 СТАНОВНИКА УМЕСТО 18.000. КОЛИКО ИХ ЈЕ ИМАЛА ПРЕ РАТА.

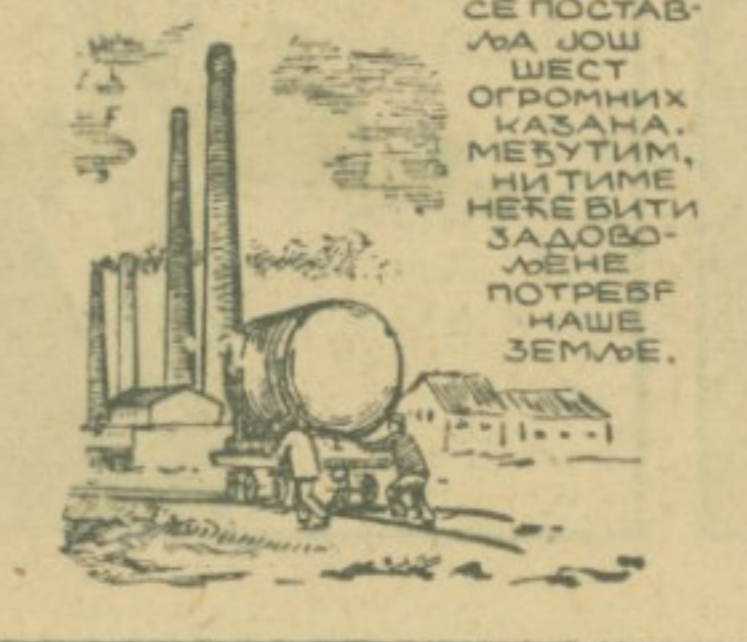
МЕСТО ГДЕ СЕ ДАНАС НА ЛАЗИ РУДНИК КРЕКА НЕКАД СУ ПОКРИВАЛЕ МОЧВАРЕ У КОЈИМА СУ КРЕКЕТАЛЕ ЖАВЕ. САДА СЕ НА СВАКОМ КИЛОМЕТРУ МОГУ ВИДЕТИ ШАХТОВИ.

РУДНИЦИ ТИТО У БАНОВИЌИМА, ЗАЈЕДНО СА КРЕКОМ, ДАЈУ ВЕЋ САДА ПОЛОВИНУ УКУПНЕ КОЛИЧИНЕ УГЉА КОЈА ЈЕ ВАРЕНА У СВИМ РУДНИЦИМА У ПРЕДРАТНОЈ ЈУГОСЛАВИЈИ. ИЗ ПОВРШНСКОГ КОПА У БАНОВИЌИМА ЗАПЕРИСКОПА И НАПУНИ ВАГОН УГЉА ЗА ТРИ МИНУТА

ОД ДАВНИНА СУ ПОЗНАТИ ТУЗЛАНСКИ СЛАНИ БУЊАРИ. СЛАНА ВОДА СЕ КУВА У КАЗАНИМА, ПА СЕ ИСПАРАВАЊЕМ ДОБИВА ЧИСТА СО.

РАДИ ПОВЕЌАЊА ПРОИЗВОДНЕ СОЛИ, САДА СЕ ПОСТАВЉА ЈОШ ШЕСТ ОГРОМНИХ КАЗАНА. МЕЂУТИМ, НИТИМЕ НЕЋЕ БИТИ ЗАДОВОЉЕНЕ ПОТРЕБЕ НАШЕ ЗЕМЉЕ.

САТО СЕ У ТУШЊУ, НЕДАЈЕКО ОД ТУЗЛЕ, КОПА ДИЈАБОВСКИ ШАХТ ИЗ КОГА СЕ СЕ ВАДИТИ КРУПИЦЕ ПЛАУБЕРОВЕ СОЛИ. БОГАТЕ НАСЛАГЕ НЕДАВНО СУ ТАМО ОТКРИВЕНЕ.

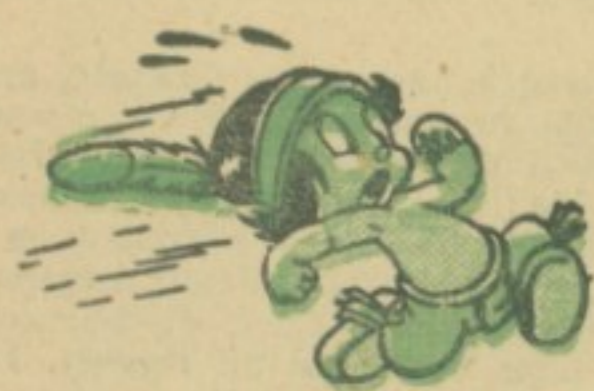
КОКСАРА У ЛУКАВЦУ ПОНОС ЈЕ ЦЕЛЕ НАШЕ ЗЕМЉЕ. У АВГУСТУ ОВЕ ГОДИНЕ ОНА ЋЕ ДАТИ ТРВЕ ТОНЕ КОКСА КОЈИ СЕ ПОИЗВЕСТИ ПРВИ ПУТ У СВЕТУ — ОД ЛИГНИТА, ШИМОВСКОГ КОКСАРУ ПОДИЖУ НАШИ ИНЖЕНЈЕРИ И РАДНИЦИ, А НАЧИН ПРераДЕ ЛИГНИТА У КОКС, ДЕЛО ЈЕ НАШИХ НАУЧНИКА.

У ОКОЛИНИ ТУЗЛЕ ИМА И НАОТЕ СРЕБРА АЗВЕТА, ГВОЗДА, ОЛОВА, БАКРА, ЦИНКА, МАГНЕЗИТА, ХРОМА, ОПАЛА ЗА ДРУГИМ РУДАМА СЕ ТРАГА

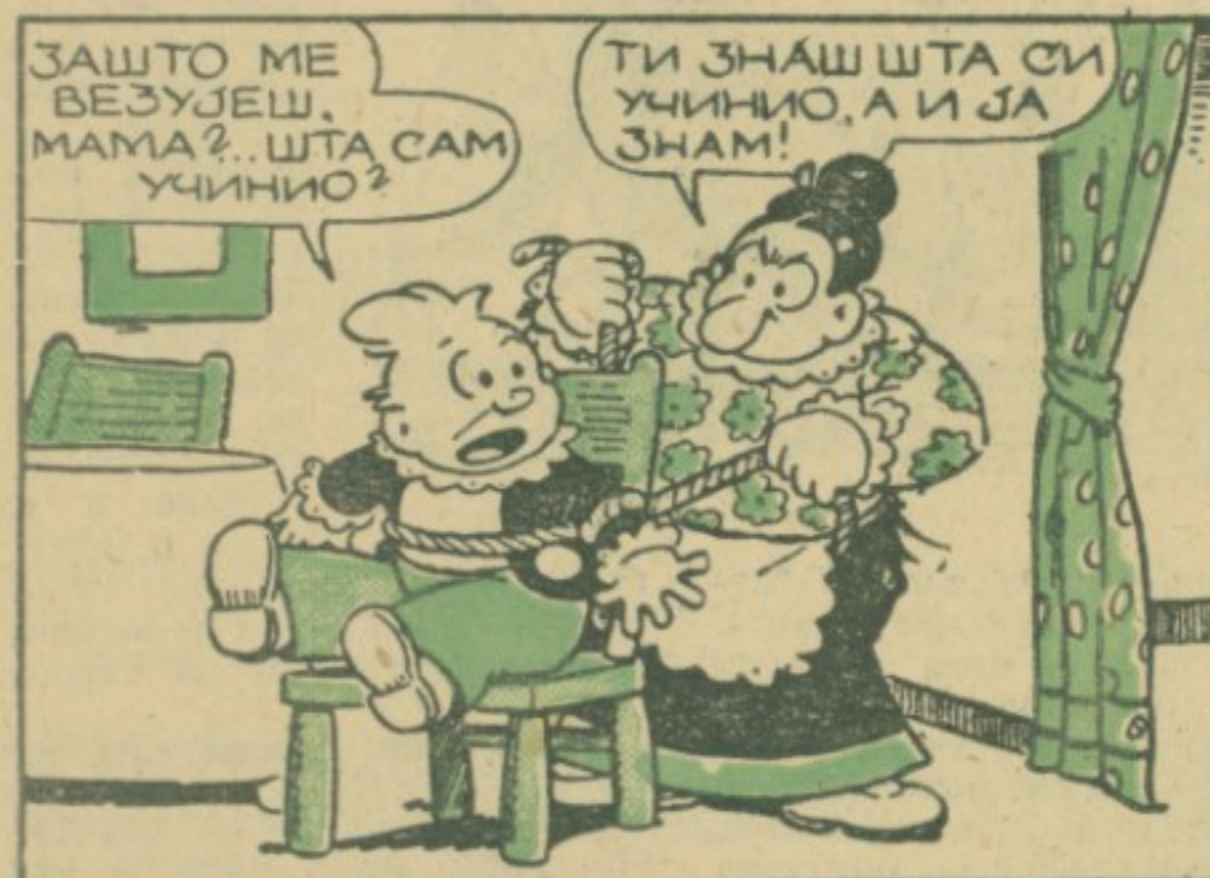
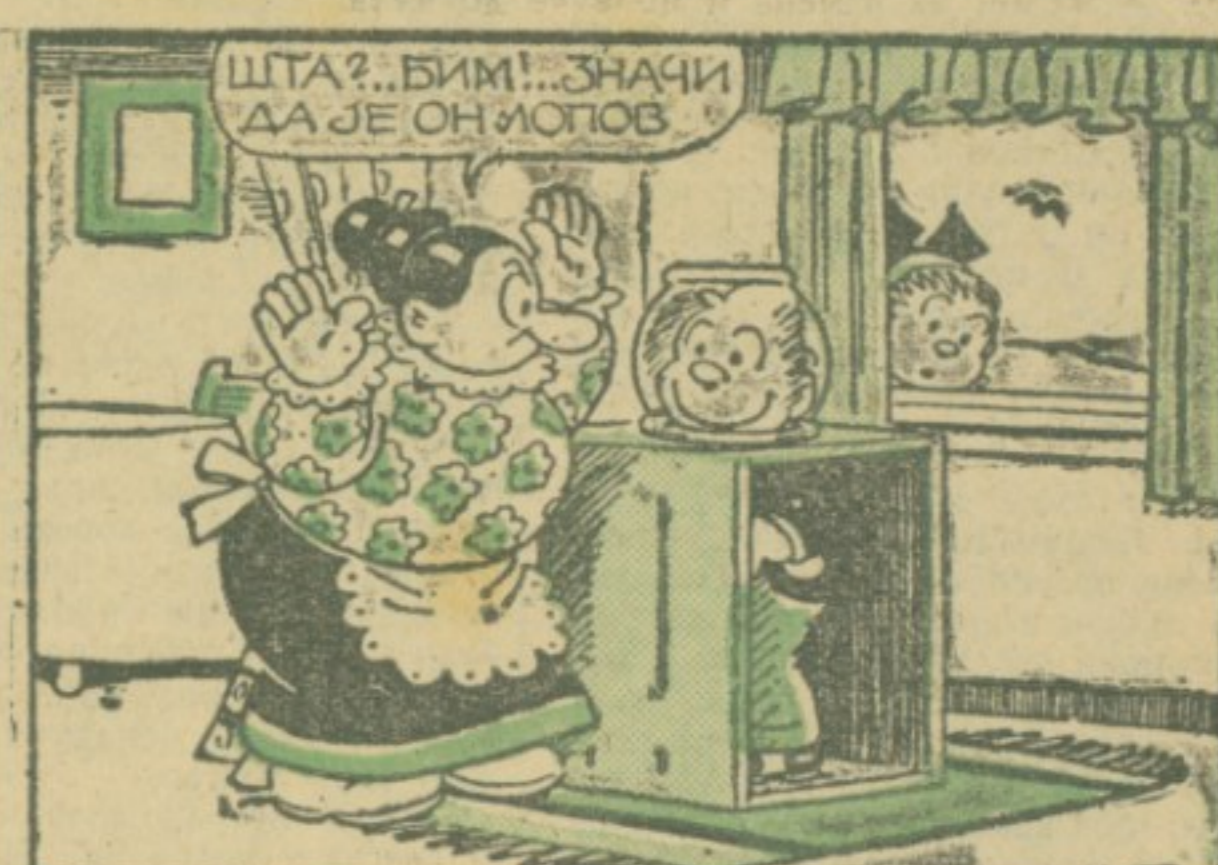

ДО 1946 ГОДИНЕ У ОВОМ КРАЈУ МОГЛИ СУ СЕ ВИДЕТИ САМО СПОРИ ВОЗОВИ УЗАНГ ОКОЛО СЕКА. ОТАДА, ОМЛАДИНСКОМ ПРУГОМ ШАМАЦ—САРАЈЕВО ДАНОНОШНО ТУТЊЕ ЛОКОМОТИВЕ ОД 100 ТОНА С АИЛАДАМА ВАГОНА УГЉА, ВРЕМЕ КАД ЈЕ ЦЕЛА ТУЗЛА ЈЕДНУ КОЗУ МУЗЛА! ОТИШЛО ЈЕ У НЕПОВРАТ

МАЛИ ХИЈАВАТА

ЧУВА МУШКО ДОСТОЈАНСТВО

ИСТРАЖИВАЧ чије срце лочица У АФРИЦИ

Једнога дана 1820 године, млади Шкотландинац Давид Ливингстон, истраживач и лекар, подигао је логор у срцу Јужне Африке, крај једног насеља дивљака. Отада, у сталној опасности од тропских болести, дивљих урођеника и разних зверу, пуше тридесет три године др Ливингстон је међу Црнцима најзаосталијих племена црног континента крчио пут цивилизацији. Исто тако њему умногоме припада заслуга што је са географске карте Централне Африке нестало многих белих поља која су означавала потпуно неиститане пределе.

Давид Ливингстон одрастао је у Лесеркширу, у Енглеској, где је као дечак по двацет часова дневно радио у једној предјоници. Доцније, док је студирао теологију и медицину, станао је на мансарди, више гладан него сит, Стидљивог, повученог и осамљеног, њега су од детињства привлачили црни народ Африке. Због тога је одмах по завршетку школовања отишао у неиститане крајеве црног континента.

Лекар и истраживач

У Африци он је лечио урођенике, предузимао истраживања и на сваком кораку се упорно борио против трговине робљем. Ливингстон, ваљубав према полудивљим становницима Африке била је велика. Он се увек са радошћу сећао како су са лица урођеника нестајали страх и сумња кад би им он на ране ставио мелем или дао лек. Црнци су му на љубав узараћали љубављу. Он је за њих до своје смрти био „добри човек“.

На својим сталним путовањима по Африци, Ливингстон није знао за страх. Обидао је и многа племена која пре њега ниједан бели човек није обишао и увек успевао да их убеди да им је дошао као пријатељ.

Међу познатим истраживачима неиститаних крајева и континента, Ливингстон несумњиво спада у ред најзаслужнијих. Он је прокретао трешину огромног афричког континента, он је прикупио географске податке о великим неиститаним просторима његовим, он је начинио мапе свих предела кроз које је прошао, открио језера Нгасу, Викторијине Водопаде и друго.

После своје друге посете Енглеској, Ливингстон се 1858 године поново вратио у Африку, тада већ као славни истраживач. Захваљујући помоћи енглеске владе, он је организовао експедицију с којом је шест година испитивао токове река у Источној и Централној Африци. Пролазећи кроз крајеве у којима је провео много година, наилазио је

на прве школе и здравствене установе које је основао.

Међутим, ни у време кад је већ био оседео, великог истраживача није напустила жеља да открије и испита изворе реке Нила. Године 1866, после још једне — последње — посете Енглеској, он је предузео тежки потхват да испита развоја између језера Нгасе и Тангањике. Од дана када је пошао на тај тежки пут Ливингстона је видео само један једини бели човек. Истраживач се већ био много намучио на томе путовању: био је скоро стално болестан, непријатељски расположена племена отимала су му намирнице, многи пратиоци су га напустили и бежали, а сталне кише често су му онемогућавале пробијање кроз дунгла. Године 1869, болесни од запаљива плаћа, пренели су га урођеници — после двомесечног пробијања кроз беспуње — у племе Уцици, код језера Тангањике.

„Где је Ливингстон?“

Више од две године у Британији се није ништа знало о славном истраживачу и лекару. — „Где је Ливингстон?“ — питала се цела Енглеска. Две експедиције биле су упућене да га траже, али ниједна није успела да му уђе у траг, јер су њихово људство убрзо покосиле тропске болестиве.

Тада је Гордон Бенет-Млади, директор Њујорк Хералд Трибуна, оценивши колико је значајна „тајна овог истраживача изгубљеног у срцу Африке“, позвао свог најбољег репортера, Хенрија Стенлеја, и упутио га да, не осврћући се на трошкове и трајање прагања, пође и пронађе Ливингстона.

Стенлеј је у Занзибару окупио око двеста људи и, фебруара 1871 године, пошао пут зарада. Успут је наилазио само на несигурне трагове Давида Ливингстона. Многи урођеници-пратиоци успут су се побунили, два пута су покушали да га убију, кише су биле несносне, маларија и дизентерија су десетковале људство; ипак, и после пуних девет месеци тог мучног прагања, Стенлеј је одважно наставио пут у срце Африке.

Новембра исте године, урођеници племена Уцици упали су у Ливингстонов шатор да му саопште радосну вест: „Један бели човек је стигао!“ Ливингстон, потпуно испрљан, устао је да дочека госта. Узбуђен, посматрао је како му се на чело дуге колоне приближава један бели човек. Урођеници су направили шпалир кроз који је Стенлеј корачао према човеку за којим је тако дуго трагао.

Старом истраживачу ова помоћ је стигла у прави час. Већ две го-

дине он је боловао без икаквих лекова, па и без спасоносног кирина. Па ипак, он је јудно читао писма која му је Стенлеј донео и слушао новости из света од кога је тако дуго био отсечен. Захваљујући лековима, он се убрзо опоравио.

Стенлејево поштовање према лекару-истраживачу расло је свакодневно као и њихово пријатељство,

али све његове молбе да се Ливингстон врати у Енглеску биле су узалудне.

— Ја овде имам још много посла да обавим, — увек му је одговарао Ливингстон.

Најзад је новинар морао дапусти и да се упути на траг, посети извештаје који ће од Ливингстона начинити једног од најславнијих људи тога времена.

ИСТИНИТЕ БАЈКЕ ЦАРСТВА АТОМА

Замислите да сте сведок оваквог призора: неки путник позива пет носача да му помогну да пренесе један пакет који није већи од кутије за цигарете. То би вам свако изгледало чудно. Али, кад бисте видели да ових шест људи не могу ни да помере тај пакет, ви бисте били запрепашћени. Занемели бисте од чуђења кад би путник отворио свој мали пакет и ви у њему угледали само мало некакве прашине. И најзад, кад би се то мало прашине ставило на вагу и кад би се показало да је оно тежак неколико тона, ви бисте свакако протрљали очи и запитали се: „Да ли је ово свет који ја познајем, или је ово земља чуда у којој сам се изненада нашао?“

Кад се из материје отстране празнине

Па ипак, ма колико све то изгледало непојмљиво, научници би би нам потврдили истину да зрнице прашине може да буде тежко неколико тона ако су честице из којих је састављено претходно чврсто збијене и ако је сав празан простор из материје отстранен. Наиме, сада се зна да је оно из чега се састоји свака материја у ствари огромна празнина, у којој се креће брзином муње бескрајан број честица, толико малих да их досад нико није могао ни видети ни фотографисати. Да те мале честице постоје, доказали су научници, а њихово кретање утврђено је лабораториским огледима.

Свет наших предака састојао се, како се у њихово време мислило, од чврстих, непокретних делница. Међутим, сада је утврђено да се свака материја углавном састоји од празног простора, у коме се огромном брзином крећу ситишће честице пуне електрицитета.

Ово откриће је релативно ново. Тек 1911 године Ернест Ратерфорд открио је постојање мистериозних атома.

Ратерфорд је „бомбардовао“ атоме зрацима радиоактивних елемената. Био је изненађен када је утврдио да ови „меди“ пролазе лако кроз атом као да он и не постоји. Научнику се чинило као да пуца у празан простор. Најзад је мали број ових хитаца, можда један од десет хиљада њих, погодио нешто што је скренуло правац „метка“. Тако је Ратерфорд утврдио да цео атом није празан. У том великом празном простору постоје сасвим ситишће делнице који чине суштину атома и у којима лежи његова снага.

Овај нови свет атома препун је чуда која нису ништа мања од оних које је у своје време открио Галилеј. Као што је познато, он је открио да Земља није „центар“ свемира и да се с другим плане-

тама окреће око Сунца. И зато није претерано тврђење да откриће минијатурних сунчаних система у атомима није ништа мање значајно од Галилејевог открића.

Резултати истраживања Ратерфорда, Томсона, Мослија, Милкена и других о суштини атома укратко се свде на ово: материја је састављена од молекула чија просечна дебелина износи 125-милионити део инча (један инч 2,5 сантиметра). Молекула су, опет, састављени од атома чији је број различит у појединим елементима. Атоми су

Иако је две године боловао, страшни истраживач је наставио с новом експедицијом према извору Нила. Ма да је услуг све више малаксаво, он је упорно захтевао да се путовање настави. Једне вечери у сецету Илала толико је занемогло да није могао ни да говори. Његови црни пријатељи положили су га на пољски кревет и удаљили се да би се одморили. Међутим, кад су у сумрак дошли да га обиђу, нашли су га мртвог...

Сахрана Давида Ливингстона

Речи „добри човек је отишао“ проносиле су се невероватном брзином од црчаке колибе до колибе, од села до села, кроз све крајеве црног континента у којима се знало за Ливингстона. Хиљаде оних који су га само по добру замислили долазили су да му укажу последњу пошту. С поштовањем и љубављу припремају је његов погреб. Урођеници су знали да у далеку Енглеској живе људи који ће желети тамо да сахране њиховог белог пријатеља. Зато су на свој примитивни начин балсамовали његово тело. Само су Ливингстоново срце сахрањили у својој жаркој земљи коју је толико волео.

Тако је почела најдужа сахрана коју је историја забележила: девет месеци ношено је Ливингстоново тело из дубине Африке до морске обале. Из Занзибара бродом је пренесено у Енглеску и, 18 априла 1874 године, сахрањено у Вестминстерској опатији.

Неколико година после Ливингстонове смрти званично је уквнута трговина робљем у Африци. А и то је било оно против чега се велики истраживач борио до последњег даха.

тако ситишће да се њихова „величина“ тешко може представити. Кад би се направио атом до атома на дужини од једног сантиметра стало би ништа мање него сто милиона њих! Са мало маште ово се може представити и на овај начин: претпоставимо да постоји митраљез који би испаливао атоме уместо, обичне метке. Кад би се из овог митраљеза пуцало без прекида, онда би атомски реденик дуг један сантиметар трајао 230 дана. Ето толико су атоми мали.

Електрони и протони

Дуго се веровало да су атоми најмање недељиве честице сваке материје. Међутим, научници су открили да се атом састоји од једног протона, наелектрисаног елемента у атомском језгру, и више електрона, који нису наелектрисани и који круже око протона. Протон је 1.840 пута тежи од електрона, ма да је његов пречник 1.800 пута мањи од пречника електрона.

Кад први пут кроз добар телескоп посматрао васнону, човек бива изненађен огромним раздацима између појединих небеских тела.

Однос празног простора према чврстим деловима у једном атому је неупоредиво већи него однос празног васноноског простора према планетама у сунчаном систему.

Тако се све ствари око нас — земља на којој живимо, па и ми сами — састоје од празног простора и бескрајно великог броја ситишћих честица које се у њему крећу. Човек се осећа безбедан док седи у својој соби и нешто ради. Зидови куће су ту да га штите од хладноће и да му створе мир. Међутим, они су у ствари, како нам сада тврде научници, препуни празнина и рупа и личе на гвоздену решетку.

У књизи научника Едингтона „Природа физичког света“ може се прочитати ово: „Откриће празног простора у атомима веће је изненађење него некадашње откриће огромних међузвезданих простора. Атом је „шупљикавији“ од сунчаног система. Ако бисмо отстранили све празнине у човечијем телу и сакупили све протоне и електроне у једну масу, човек би постао мајушка тачкица коју бисмо могли да видимо само под увеличавајућим стаклом.“

Фантастична брзина електрона

Полупречник земље износи нешто преко шест милиона метара. Ако бисмо били у стању да отстранимо све атомске празнине из материје које сачињавају Земљу, она би се претворила у куглу чији би полупречник износио око осам стотина метара.

Брзина којом се електрони окрећу око протона је огромна и износи више километара у секунди. Та фантастична брзина електрона много је већа од брзине планета.

Иако непојмљиво ситишће, ове честице материје крију у себи бескрајне могућности. На пример ако би се атомска енергија која се налази само у једном комаду угља потпуно искористила, била би довољна да пароброд „Квин Мери“ пређе два пута Атлантски Океан. Само из овог примера може се видети колико ће атомска енергија, ако се употребити на добро човечанства, олакшати и побољшати живот људи.

Необична занимања

Развитком звучног филма развила су се и нека занимања о којима посетилци биоскопа и не слуте и без којих би снимање филмова било веома тешко, ако не и немогуће. Ти људи дочаравају милионима гледалаца средину у којој се радња филма догађа и омогућавају им да са интересовањем прате догађаје који се одвијају пред њиховим очима.

Плакање, јечање, смејање, хркање — све је то струка појединих људи која им доноси средства за живот, а неким од њих и славу уметника. Многе се жене разнеже кад, гледајући филм, чују мечање неке бебе на платну, а и не слуте да то „мечан“ одрастао човек, стручњак за то. Нарочито су на цени људи који вешто подражавају гласове разних птица, од гаврановог грактања до извијања славуја.

Штедљива домаћица гледа да од старог направи ново, а у филмским градовима постоје људи којима се добро плаћа да би од новог направили старо. Потребно је понекад приказати старинску кућу у којој је све дотрајало од дугогодишње употребе, или неки стари дворан у који нико деценијама није улазио. За неколико часова ови људи су у стању да новој грађевини даду старински изглед и да одаје старих замкова испрелету научником за коју би се свако заклео да је ту јединама стајала.

Има, опет, људи чији је посао да за собом остављају рушевине. Они ломе све на шта нађу и уколико то успешније раде утолико их више цене. Њихова је сарадња неопходна кад треба на филму приказати олују, тучу, побуну и уопште све што оstarва пустош и за себе.

Снажна светлост у атељима за снимање приморава глумце да се шминкају сасвим другачије него што се то ради у позоршту. То исто важи и за све предмете који се виде на сцени, јер и њих треба мазати и дотеривати да би после на платну имали природан изглед. Тако је цвећу потребно појачавати боје, а да би се уштедео тај труд употребљава се углавном вештачко цвеће.

Има стручњака који су у стању да за врло кратко време створе „башту“ с воћкама које већ носе плод и цвећем разних боја.

Има још много чудних, али исто тако корисних, занимања. Постоје, на пример, „произвођачи“ месечине и звезданих ноћи, људи који вешто падају с велике висине, бадачи ножева и стотине других стручњака. Као и за сваки други посао, и ту се тражи таленат и знање, а често и плодна машта и самосталан дух. За милионе гледалаца они остају непознати, али од њиховог труда и вештине често зависи успех једног филма.

ВЕЛНИКИ КИНСКИ ЗИД

НАЈЧУДНИЈА ЉУДСКА ТВОРЕВИНА

Најчуднија грађевина коју је човек икада замислио и остварио је Велики кинески зид. Да је грађен дуж екватора, он би опасао земљину куглу зидом високим 2,40 метра, а широким 90 сантиметара. Један научник прорачунао је још 1790 године да је у овај зид узидано више цигала и каменних блокова него у све грађевине у Енглеској и Ирској заједно. Полазећи од једне тачке која се налази испод нивоа морске површине, он се постепено уздиже до веома високих планина — до такозваног „крова света“, да би се завршио на домаку тибетанске висоравни. Подигнут у правој линији, која као да је поучена с једног краја Кине на други, он спаја раздвојену од преко 1.800 километара, док укупна дужина свих његових огранака, кријана и завоја износи 4.000 километара.

Цар Ши-Хоанг-Ти

Цар Ши-Хоанг-Ти, који је замислио ову грађевину као одбрану од Монгола, владао је једном од многих феудалних држава у трећем веку пре наше ере. Све те државе тада су биле разјединене и међусобно стално у рату. Ши-Хоанг-Ти, владар државе Цинг, одлучио је да их уједини и да тако створи моћну кинеску царевину.

Уз помоћ својих способних војсковођа и уметних министара, он је за седам година успео да покори све суседне државе. 221 године пре наше ере. Његова реч у овом огромном царству отада је претстављала закон. Да би спречио своје старе непријатеље да га свргну с власти, он их је све, њих око 120.000 на броју, преселио у своју престоницу Хсиан-Јонг. Ту су они угодно и раскошно живели као великаши на његовом двору, али стално под будном пажњом моћног цара, те тако нису могли да даље одржавају везе са својим присталицама. Ши им је саградио исте онакве палате и дворове какве су имали у својим престоницама. Распоред одаја у овим дворцима, који су прекривали површину од 320 квадратних километара, претстављао је небеску шару коју образују на небу звезде из групе Кумова Слама.

Сам цар водио је раскопан живот. Пола милиона радника било је сакупљено да му сагради дворане који је имао преко хиљаду одаја и огромну дворану застрту брокатом, у којој је могло да седи око 10.000 лица.

Тек што је учврстено своје царство, овај кинески цар се забринуо због све чешићних напада варвара са севера. Њихови упади задавали су велики страх становништву огромне кинеске царевине.

Како није био уверен да ће победити варварске номаде, кинески цар је одлучио да подигне циновску препреку коју не би могла да пређе ни непријатељска коњица. Да би остварио ову замисао, цар је мобилисао све здраве становнике Кине. Нико није био поштеђен. Сви становници морали су да изврше гранит из каменолома. Тако је грађењем великог зида кинески цар претворио своје огромно царство у тамницу.

Како је грађен зид

Десетине хиљада надзорника, до крајности сурових, гонили су раднике ударцима бичева на посао. Они који би се успротивили били су живи упоковани у зид. Болесници су остављани да умиру, а њихови лешеве бацани су у зидине, тако да је зид, који је почињао од мора код Шан-Хај-Куана, постао најдуже гробље у свету. Од тог места, застрашени људи копали су две упоредне brazde које су биле удаљене осам метара једна од друге. Затим су у њих полагали коцке од гранита и цигле у висини од шест метара. Између та два зида набијали су и поравњивали пут, са оградом високом метар и по са једне и друге стране.

Преморени и исцрпљени, Кинези су градили зид сантиметар по сантиметар, по цену најгорих muka. Њихове ноге никако нису наилазиле на раван терен. Материјал су морали да вуку уз стрме падине. Повијена леђа аргата крварила су под ударцима немилосрдних надзорника. Недовољно храњени и обучени у дроњке, многи су оболевали и умирали.

Људи по којима су породице сладе храну и одело својима који су зидали циновску грађевину ретко

су одлазили до зида, у страху да њих не задрже на раду. Од двеста послатих пакета са пиринчем, једва је стигао један до радника. Народ у Кини и данас пева старе узбудљиве песме у којима се описују патње жена које су узалуд покушавале да донесу храну својим мужевима прогнаним на овај претешки посао.

Стајаћа војска од три милиона људи

Док су непрегледне масе људи зидале двоструки зид, други су у високим планинама, под ударцима бича, секли и гачали гранитне блокове, исто онако пажљиво као раније оне који су били намењени зидању царске палате. Западно од Пекинга градитељи су нашли на лељиву иловачу. Уместо гранита, ту су морали да употребе тешка стабла која су довлачили ланцима.

Чим је један део зида био готов, генерал Менг-Тјен поставио је огроман гарнизон дуж њега. Распоређене су страже у кулама које су се налазиле на сваких 1.600 метара, док је на сваких 180 метара био постављен по један војник. На тај начин девет људи бранило је границу на дужини од 1.600 метара. У време кад нису били на стражи, војници су се вежбаили у руковању оружјем или обрађивали поља која су им била додељена уместо плате.

Тако је Кина пре свих других народа и држава створила стајаћу војску од три милиона људи.

Зид је, међутим, подизан из месеца у месец, из године у годину. Уз непрекидне муке зидало га је неколико милиона радника. Његове кривине избраздале су планинске венце, јер се зид попео на 1.600 метара висине. Затим је силазио у простране равнице и протезао се преко многих река, док се најзад није зауставио крај једне провалије на чијем је дну кључала нека запењена река. Нико не зна тачно колико је година трајало грађење овога зида. Један историчар мисли да је протекло осамнаест година, други тврде да је завршен тек за време других цара.

Цар Ши-Хоанг-Ти умро је 210 године пре наше ере. Сахрањен је у гробницу опасану зидовима од бронзе. Око његове гробнице постављене су смртоносне стреле које би полетеле на свакога ко би покушао да се приближи.

Велики број радника који су учествовали у грађењу гробнице пошл су за царем у смрт. Били су живи сахрањени с њим како нико не би од њих сазнао тајну грађења ове гробнице.

Највеће дело људског рада — Велики кинески зид — није саграђен узалуд. Четрнаест stoleћа он је успешно одолевао дивљим хордама са севера. Тек у XIII веку

прешао га је Џингис-кан и заузео Кину, али његова победа није била коначна.

Године 1644 Монголи су покушали да пробију зид. Међутим, њихов поход претворно се у тридесетогодишњу опсаду. Зато је за ову грађевину с правом речено: „Зид чије је грађење уништило читаву

једну генерацију сачувао је стотину других“.

Велики кинески зид и сада постоји, али није потпуно очуван. На њему су извршене знатне правке и доградњавања. Данас, он стоји као споменик непојмљиве радне способности једног огромног народа.

ДОПРИНОС БОМАРШЕА НЕЗАВИСНОСТИ АМЕРИКЕ

ског народа. Једно време као судија он је био дужан да изриче казне сиротињама која је, гоњена глађу, ловила дивљач у краљевским ловиштима. И он их је изрицао, али их је свагда плаћао из свога џепа.

Одлазећи као дипломата неколико пута у Лондон, Бомарше је тако упознао Артура Лија, претставника америчких колониста. Ли му је дуго говорио о невољама колониста, о угњетавану које подноси и о њиховој решености да извојују слободу. Бомарше, кога је истински болела беда сопственог народа, био је одушевљен храбрим америчким устаницима. Али, они су се готово голорук били ухватили у коштак са моћном британском империјом и Бомарше се решио да им помогне.

Помоћ устаницима

Чим се вратио у Париз, почео је да наговара краља Луја да упути помоћ америчким устаницима. Да би избегао неприлике које би могле доћи од Енглеске, Бомарше је основано тобожње трговачко друштво Родерик Хорталес и комп., које је имало да потајно пребације оружје у Америку, док би францу-

јатеља. Тај новац је, у затвореној кочици, Бомарше пренео кришом једне ноћи у своју кућу, и одмах потом почео да купује бродове и ратни материјал. Затим је по читавој Француској тражио искусне и смеле поморце. Ускоро је „трговачка кућа“ Хорталес и комп. имала флоту од четрдесет бродова. Почетком 1777, Бомарше је у луци Авр својим трогорним шеширом поздравно прва три брода која су пошла у помоћ Новом Свету.

Читавог пролећа пробијали су Бомаршеови бродови енглеску блокаду и носили америчкој војсци оружје и други материјал. Бомарше је тамо слао и војне стручњаке. Знајући да колонисти немају финансијских средстава, он им је препоручио да у лађе које се враћају у Француску товаре дуван и индиго, које би он продавао и за добијени новац куповао нов ратни материјал.

Незахвалност савременика

Тада се, међутим, појављује човек који је придобио Бомаршеа за америчку ствар, Артур Ли, дотада његов пријатељ, а касније његов највећи непријатељ. Он је суревниво гледао на све Бомаршеове потхвате и у својим писмима америчком конгресу приказивао их лажно и искривљено. Ли је тврдно какао је он а не Бомарше издејствовао код Луја XV помоћ у ору.

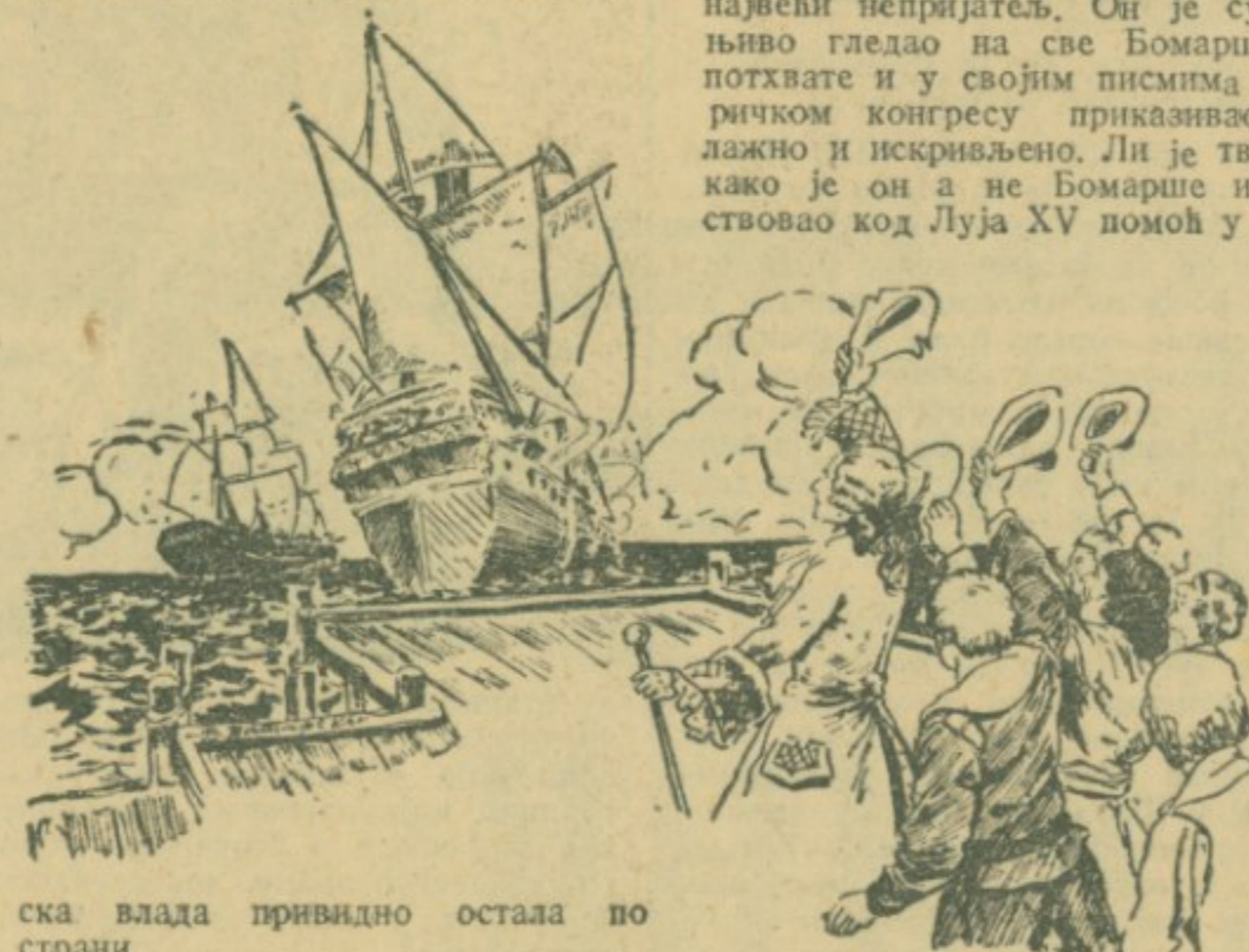
Бомарше није одговарао на ове клевете, јер није хтео, чак ни бранити се, да нанесе штету устанку народа Америке. Жеља му је била да амерички народ извојује слободу, верујући да ће се касније сазнати истина. Само му је тешко падало што се његови бродови враћају празни. Конгрес није слао обећани дуван и индиго. Узалуд је Бомарше писао да је добијени новац узео на зајам и да га мора вратити. Конгрес је касније вратио француском краљу милион ливара, али је одбио да ма шта да Бомаршеу, те је тако он морао да враћа новац који је позајмио од пријатеља. На тај начин он је утрошио сав свој иметак у вредности од близу четири милиона ливара, и на крају остао без пребријене паре.

Па ипак, он због тога није био огорчен. Кад је стигла вест да су устаници извојевали коначну победу, узвикнуо је: „Моји лични интереси губе се пред тако великим догађајем. Ја остајем искрени пријатељ храброг народа који је изборио себи слободу“.

...и посмртно признање

Бомарше је умро 1799 године, и тек тридесет шест година после његове смрти амерички конгрес је послао његовој кћери суму од 800.000 ливара, мали део свога дуга Бомаршеу.

С оне стране Атлантика већ је била одрасла генерација Американаца рођених у слободи кад је најзад одато заслужено признање Французу Бомаршеу. Тек из те временске удаљености могле су јасно да се сагледају клевете Артура Лија и допринос Бомаршеа слободи Америке. Тада је Џон Биглоу, амерички амбасадор у Француској, рекао: „Бомарше је Сједињеним Државама учинио неоцењиве услуге. Ни с једне стране нисмо примили више помоћи, и то баш онда кад нам је она била најпотребнија. Његова помоћ је била толика да је од других нисмо морали ни тражити“.

ска влада привидно остала по страни.

Више из политичких разлога него из наклоности према устаницима, Луј XV позајмио је Бомаршеу милион ливара, а исто толико дао је и шпански краљ. Сам Бомарше је дао све што је имао, а знатне суме позајмио је и од својих при-

Еснафи и еснафлије

После Велке сеобе 1690 године, српске занатлије су и у Војводини биле организоване у еснафе и цехове. Те своје организације они су називали и рифетима (од персијског хирфет — за натско удружење). Ти рифети или еснафи постојали су код Срба пре сеобе, у старим областима које су морали да напусте. У еснафе би се удруживале занатлије истих или сродних заната. На пример, грађевински еснаф сачињавали су зидари, клесари, тесари, столари и трговци грађевинског материјала, али, и кад би у неком еснафу било више сличних заната, ипак ни један занатлија није смео да се меша у посао другог. Сваки је еснаф имао своју управу и своја правила, која су строго одређивала не само пословне ствари у занатлиској радности него и јавни и приватни живот и мајстора и калфе и шегрта.

Пут од шегрта до мајстора

По правилима еснафским, пут од шегрта до мајстора био је дуг и мучан. Поред тога, и поред свих невоља, могло се десити да се и не постане мајстор. Тачно је било одређено колико мајстор може да држи шегрта, колико калфа. „Сваком мајстору да буде просто једног шегрта погодити“. Шегрт је занат учио три и по године, затим је још две године „практицирао“ и тада је тек мајстор могао да узме новог шегрта, али је стари одстајао код њега као шегрт још три године. Шегртовање је, дакле, трајало око девет година и тек тада је младши био ослобођен. За све то време шегрт је био најбедније биће, без икаквих права. Калфама је чак било забрањено да се друже са шегртима, кочијашима и битангама. Ако би неки од њих био ухађен да се шета са шегртом, еснаф му је одређивао да плати на име глобе пинту вина. Као свом старијем, шегрт је морао калфи „постељу наместити и другом одговарајућом службом послужити, то јест, свећу ужећи, фуруну наложити и, ако би калфа отишао гдегод на непштено место, шегрт је био дужан то мајстору јавити и отићи калфу тражити“. Уопште, шегрт је морао да се за калфу о свему стара. Што се тиче казни, за шегрта су биле одређене искључиво батине и шамари, те су они одиста у свему били „као прави робови“. Ослобођење од шегртовања било је уједино и ослобођење од ропства, и тада би они као птице полетели у свет, у „вандрокање“, јер је калфама било прописано колико времена треба да проведе на путовању, како би тако употпунили своје стручно и животну знање код мајстора у туђини (у другој земљи или у другом граду). Колико ће година морати стално да ради код једног мајстора, па да и сам то постане, такође је било одређено.

Сто двадесет година од проналаска шибнице

Иако је ватра стара колико и земља, требало је да прође много хиљада година па да човек загосподари њом. У давној прошлости људи су брижљиво чували ватру коју би гром запалио, веровали су у њено натприродно порекло, борили се за њу, а тек много доцније научили и сами да је пале. Али то није био лак посао. И данас још, неки примитивни народи долазе до ватре на тај начин што зашпињеним тврдим дрветом тару меко дрво док се не упали.

Много је времена прошло док су људи открили лакши начин паљења ватре помоћу камена, гвожђа и труда. Тај примитивни „упалач“ остао је понегде и до данас у употреби.

Када је 1669 године чувени алхимичар Бранд открио фосфор, људи су долазили до ватре тарући ту запалјиву материју између два комада хартије. Али, притом је често долазило до несрећа и пожара. Постојале су и свеће које се „саме“ пале: фитиљ тих свећа био је при врху натопљен калијумхлоратом, и на њега је требало канути коју кап сумпорне киселине па би се одмах

упалио. Али, то је било скупо и неприступачно већини људи.

Тек пре 120 година, 1832, Неман Бетгер дошао је на мисао да направи шибницу. Његово палидрвце имало је на једном крају мало бело фосфора и оксида олова, а да би лакше горело било је делимично превучено сумпором. Али, он није могао да искористи свој изум и да развије производњу шибница јер није имао финансијских средстава. То је две године доцније учинио један Шведанин, трговац Џон Валкер. Он је уложио сав свој иметак у прву фабрику шибница и није дуго чекао да му се тај посао исплати. Иако су прве шибнице биле отровне, оне су веома брзо освојиле свет. Пошто су израђиване у Шведској, дуго су називане „шведским шибницама“. Временом је отровна маса на врху шибнице замењена неотровном, тако да данас шибнице више не претстављају никакву опасност.

Иако су последњих деценија пронађени разни бензински, електрични и други упалачи, шибница се још увек највише употребљава

та на долази не буду запетљана“. Ако је свршио свој дневни посао пре времена, опет није смео да изађе из радионице „којекуда шетати се по туђи дућани“. За све ово, и за стотину још других ствари био је кажњаван новчаном глобом или плаћањем у вино, воску, свећама.

Мајсторски испит

А кад би дошло време да поста мајстор, онда је калфа најпре био подвргнут различитим испитивањима: да ли је законито дете, да ли је био слуга, да му родитељи нису учинили какав преступ? Мајстори су могли да буду само „поштевородни“ грађани. Кад би доказао да су му родитељи часни и да је и он сам такав, тј. да испуњава све услове које прописују еснафска правила, калфа је имао да положи мајсторски испит: да примерно изради нешто из своје струке. И тек кад би то направио без икаквог приговора, он би био оцењен као добар, постао би мајстор и свечано би био примљен у еснаф. Том приликом имао је да приреди велики ручак за све мајсторе свога еснафа. Поједини еснафи имали су у својим правилима тачно одређен јеловник за тај ручак. Тако је табачки еснаф у Сент-Андреји од новог мајстора захтевао да „ручак буде добро уготовљен: од говедине, од срне, од телетине, од овце, од печених и куваних зечева, прасца и гусака, копуна и ћурана, достојно поред тога колико већма вина донети може.“ Новопроизведени мајстор морао се оженити у року од године дана.

Пут од шегрта до мајстора био је, дакле, дуг и мучан, али кад би једном постао мајстор-еснафлија он је могао мирно да гледа у будућност. Еснаф је своје члану пружао пуњу заштиту и омогућавао му да, користећи привилегије, стиче капитал.

ПРВА ПОДМОРНИЦА ИЗУМ СТУДЕНТА ДАВИДА БАШНЕЛА

Незадовољни енглеском владавином, Американци су 1775 године отпочели ослободилачки рат који се завршио 1783 године.

У лето 1775 године, један млад студент пријавио се генералу Самјуелу Парсонсу, команданту америчке новоорганизоване војске.

— Желите ли да сазнате како један једини човек може да дигне у ваздух енглески ратни брод? — упитао је он генерала.

Официр је са усхићењем слушао студентову причу о његовим експериментима са барутом на универзитету Јед. Давид Башнел, како се овај студент звао, тврдио је да је доказао да барут експлодира и под водом не само уз потулу грмљавину, већ и са великом рушилачком снагом. Млади је показао план подводног чамца са мином која би била привезана уз непријатељски брод.

Парсонс је послао извештај о плану младог студента главном команданту америчке војске Џорџу Вашингтону, а затим је одобрио Башнелу да своју замисао приведе у дело.

Једне ноћи, августа 1776 године, „Корњача“, како се звала барка која је лачила на велико јаје, била је спуштена јаким конопцима у реку Хадсон. У њој је био поручник Едра Ли који је добио задатак да уништи британску топовњачу „Орао“.

Све ово личило је на борбу Давида и Голјата. Изнад „Корњаче“, метар високе и саграђене од дасака, налазила се четворокрилни хоризонтална елиса; друга, вертикална елиса и пумпе за уисавање и избацивање воде подизале су и спуштале барку. Да би боље тонула, на „Корњачи“ се налазило терет од 450 килограма.

Једино „Корњачино“ офанзивно оружје — дрвени сандук тежак седамдесет пет килограма, са барутом и фитиљем са малим механизмом — било је привезано уже-

том за велики завртањ који је имао да се причврсти за бок „Орла“, оставајући тако смртоносни пакет да се мирно гнба метар-два испод површине воде. После двадесет минута, механизам је имао да изазове експлозију. Поручник Ли је имао могућност да извуче главу, јер је „Корњача“ прелазила једну до две миље на сат.

Теориски, замисао је била проста и остварљива, али је при извођењу доживела неуспех. Поручник Ли се спустио на „Корњачи“ испод британског брода, али завртањ није могао да пробије бакарни „Орлов“ оклоп. Најзад, приморан да изрони због недостатка ва-

здуха, Ли је пустио мину која је експлодирала на дну реке. Неколико доцнијих подухвата исто тако нису успели. Енглези су докучили тајну ове чудне барке и потопили је. Разочаран, Башнел се окануо даљих покушаја, и не слутећи да је утро пут будућим проналазачима.

Па ипак, још тада, један човек је наставио да верује у Башнелу и његову подморницу. То је био Џорџ Вашингтон. Он је писао Томасу Церферону: „И тада, а и сада мислим да је то био генијалан подухват“.

СПОРТСКИ ЗАБАВНИК

БОКСЕР који је по договору изјудио МЕЧ

У историји бокса било је много мечева чији је исход унапред био уговорен. Има боксера који се не уздају само у своје способности и „варљиву срећу“, већ више воде да реше питање победе пре меча. А још им је милији договор потврђен извесном сумом новца.

Ти договори, неспорски и нечисти, воде се, сасвим разумљиво, увек у тајности, али их се обе стране строго придржавају. Досад се још није догодило да боксер, прихватиши такав споразум, „обмане“ противника — или се бар за то није сазнао. То је, уосталом појмљиво, јер уговорачи, били аматери или професионалци, нису могади да очекују, у случају да бу-

тужно самог себе. То је Стур Фреберг, Швеђанин, сасвим просечан професионални боксер полутешке категорије. Он је изнео свој грех у спортом листу „Меч“.

— Ја сам са Холанђанином Босом уговорно да изгубим меч, а у накнаду за то требало је да будем позван на реванш. — изјавио је Фреберг. — Питаћете се можда зашто то признајем. Зато што ми је читав тај договор сада одвратан и што сам хтео, макар и на свом примеру, да покажем шта се све догађа у спорту. Знам шта ме чека и мирно ћу примити казну.

У фебруару ове године боксера Фреберга је нокаутирао Холанђанин Бос у четвртој рунди. Овај

Мако хо верује да је Фреберг лажно изнео овако тешку оптужбу против свог партнера и против себе самога. На првим саслушањима пред шведским боксерским савезом, он је углавном доказао оно што је изнео. Тиме је његова спортска каријера завршена. Каква ће казна стићи Холанђанина Боса одлучиће његов савез.

Али, био Бос дисквалификован или не, овај догађај је врло карактеристичан за професионализам. Пошто су Фреберг и Бос сасвим просечни боксери, овај њихов договор показује да се не „намета“ само кад су у питању велики мечеви, већ и приликом мањих значајних боксерских сусрета.

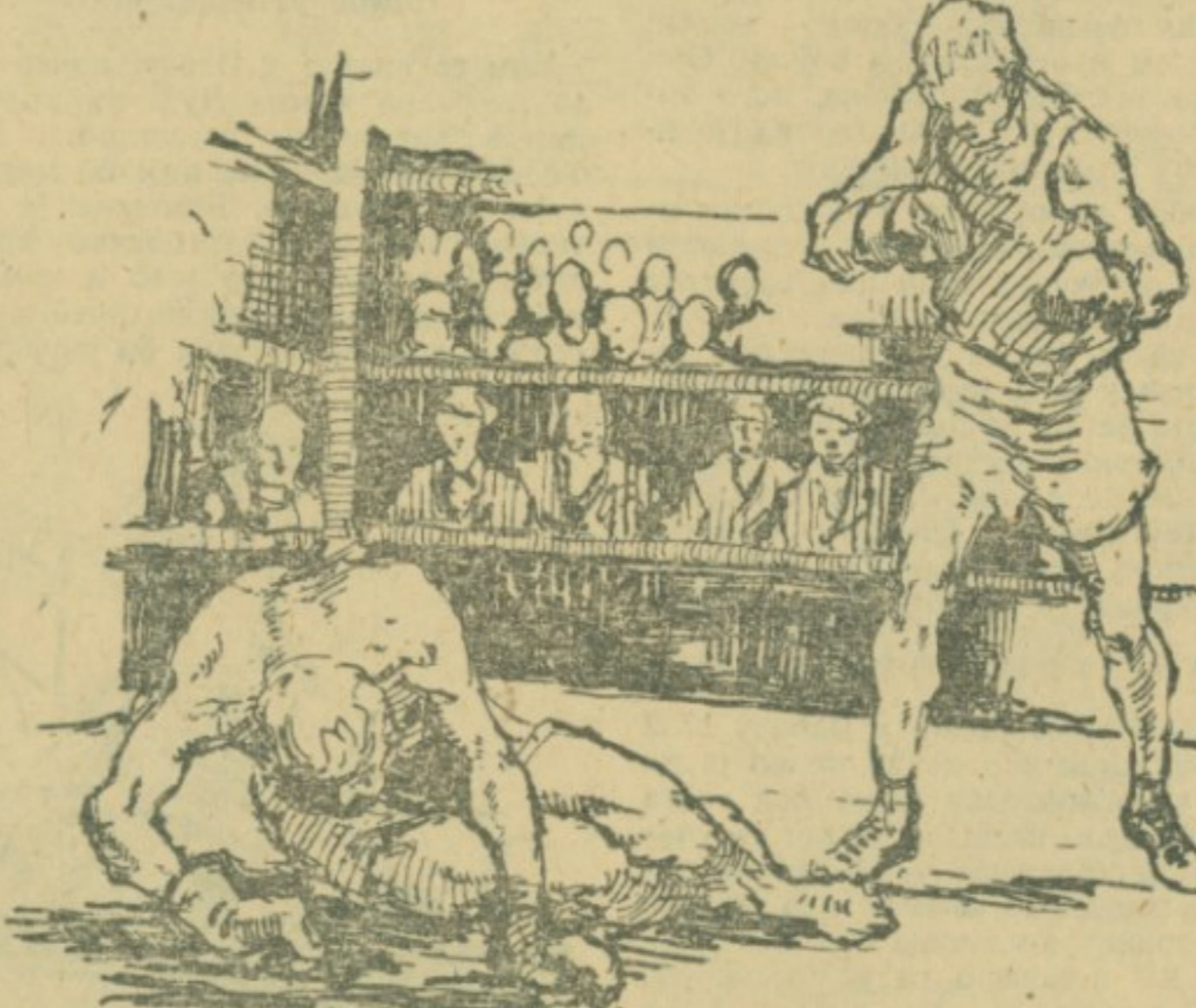
Својим се ЗАПИСИМА

Најмањи број гледалаца на једној већој фудбалској утакмици у Београду забележен је пре Првог светског рата. Играли су БСК и Шумадија из Крагујевца. Резултат је био 8:0 за БСК. 30 победа присуствовало је само 30 посматрача. Занимљиво је да је то у то време била дерби утакмица, јер су БСК и Шумадија били најбољи клубови у Србији.

Прве коњске трке одржане су у Београду 1881 године на Бањичком Пољу. Пријавило се 33, а учествовало је 22 јахача. Награде су износиле укупно 510 цесарских дукара, а одржано је шест трка. Стаза је била дуга 2.500 метара.

Највећа спортска дворана свако је Медисон сквер гарден у Њујорку, која је саграђена 1925 године. У овој дворани одржани су велики бокс-мечеви и скоро сви светски прваци у боксу такмичили су се у овој дворани, чија је изградња стајала пет и по милиона долара. Занимљиво је да прво такмичење у Гардену није био бокс-меч већ хокеј утакмица између САД и Канаде. У овој дворани одржаване су кошарка-утакмице, атлетска такмичења, ревије на леду, хокејске утакмице. Од 1928 године одржаване се повремено и циркуске приредбе.

Прве аутомобилске трке одржане су 1894 године на друму Париз—Руан. Неколико аутомобила некако је стигло до Циља, али ниједан није могао да се врати у Париз док није темељно оправљен.

ду откривени, ништа друго сем дисквалификације. О појединим борбама које се заврше онако како то нико није очекивао, које понекад запрепасте и стручњаци, говори се извесно време, док се најзад не уврсте у листу „неочекиваних изненађења“.

Признање Стуре Фреберга

Међутим, недавно, први пут у историји бокса, један боксер је оп-

тужио самог себе. То је Стур Фреберг, Швеђанин, сасвим просечан професионални боксер полутешке категорије. Он је изнео свој грех у спортом листу „Меч“.

— Ја сам са Холанђанином Босом уговорно да изгубим меч, а у накнаду за то требало је да будем позван на реванш. — изјавио је Фреберг. — Питаћете се можда зашто то признајем. Зато што ми је читав тај договор сада одвратан и што сам хтео, макар и на свом примеру, да покажем шта се све догађа у спорту. Знам шта ме чека и мирно ћу примити казну.

ОВОГ МИНУТА -СВАКОГ МИНУТА

- Сваког минута број становника у свету повећа се за 41 лице.
- У САД се сваког минута произведе 850 килограма синтетичког каучука.
- Енглеске фабрике телевизијских апарата производе сваког минута по један пријемник.
- Канадске поште приме и отпреме сваког минута 5.150 писама.
- Из Судана се сваког минута извезе 65 килограма гумиарабике.
- Сваког минута у Француску допатује пет страних туриста.
- Грчка извезе сваког минута педесет килограма сувог гроздја.
- Финска произведе сваког минута 45 кубних метара облог дрвета.
- За један минут сви путнички авиони у Америци заједно, пређу 31.000 километара.
- Метеорити се крећу огромном брзином. За један минут они пређу 2.520 километара, док најбржи ловачки авион пређе за то време свега 16 километара.
- Шведска извезе сваког минута 20 тона гвоздене руде.
- Сваког минута у Западној Немачкој прими се и отпреми 45 телеграма.
- Мало острво Маурициус, у Индиском Океану, извезе сваког минута 825 килограма шећера.
- У индустријске сврхе у свету се сваког минута потроши 12 тона памука.
- Соја се највише гаји у Америци. Сваког минута у њој се произведе 15 тона соје.
- Португалија произведе сваког минута четири килограма тунгстена, важног метала за оплемењивање челика.
- За један минут кореспондентни стенограф напише 80, а дебатни 120—150 речи.

Да ли знате?

НАЈТОПЛИЈИ ПЛАМЕН НА ЗЕМЉИ

Досад је за заваривање и сечење метала употребљавана смеша водоника и кисеоника, али се показало да је смеша водоника и флуора много боља. Применом ове смеше постижу се невероватно високе температуре: под нормалним притиском температура пламена износи 3.870 Целзијусових степени, а под притиском од пет атмосфера и преко 4.400. Верује се да ће се, захваљујући даљем усавршавању примене флуора, постићи температура и изнад 5.000 степени, каква влада на површини Сунца.

РЕАКТИВНИ МОТОРИ ОД КЕРАМИКЕ

Услед тога што реактивни мотори развијају веома високу температуру, научници су дуго трагали за легуром која би могла да издржи високу температуру. Применом све отпорнијих легура продужен је век реактивном мотору, који је у почетку износио само неколико часова. Сада се испитују нови мотори чији су сви делови израђени од керамике. Ови мотори могу да издрже веома високу температуру.

АРМИРАНЕ ПЛАСТИЧНЕ МАСЕ

Данас се све чешће употребљавају такозване армиране пластичне масе проткане стакленим влакнима. Пластични материјал, који се састоји од наизменичних слојева влакна и стаклених влакана, показује се као веома издржљив. Он добро под-

носи савијање и притисак, а отпоран је и према многим хемикалијама и морској води. У последње време, од армиране пластичне масе праве се чамци за искрцавање у које може да стане десет људи са пуном ратном опремом. Ови чамци развијају брзину од осамдесет километара на час.

НУСПРОДУКТ АНТИБИОТИКА — ДРАГОЦЕНА ХРАНА ЗА ЖИВИНУ И СВИЊЕ

За све лабораторије и фабрике пеницилина, стрептомицина, ауреомидина и других антибиотика, велики проблем је претстављало питање шта да се ради са плесни из које је дрога већ извучена. Овај остатак није могао да се сгори, јер је превише влажан, а није смео ни да се баца у реке, пошто би растварао ки сеоник који је потребан рибама. После многих експеримената показало се да овај остатак веома повољно утиче на пораст домаћих животиња. Нарочито су били успешни огледи са остацима ауреомидина. Испитивања су вршена на живини и свињама. Да би једна свиња одрасла и довољно се угојила потребно је 7-8 врећа хране. Са неколико грама праха добијеног сушењем и препарирањем овог нуспродукта ауреомидина, свиње брже расту и достижу исту тежину само са пет пакова хране. Ако прасад добијају храну у којој се налази мала количина овог праха, она расту петнаест до тридесет пута брже од оних која добијају обичну храну. Слични резултати су се показали и код живине.

ЕЛЕКТРИЧНИ РУЧНИ ЧАСОВНИК УСКОРО ЋЕ ЗАМЕНИТИ ОБИЧНИ

Направљен је први ручни електрични часовник. Његов проналазач, француски инжењер Пол Даркине, приказао је свој изум деветнаестог марта на свечаној академији у Паризу председнику француске академије наука Алберу Какоу и високим функционерима Министарства трговине и индустрије. Електрични часовник је плод напорних трогодишњих студија и истраживања његовог проналазача.

Електрични ручни сат се ни у чему, по свом спољњем изгледу, не разликује од обичног. Његов механизам покреће један минијатурни електрични генератор који није већи од зрна грашка. Ово му омогућава да се уопште не навија читаве две године, све док трају резерве електричне енергије у генератору. Пошто се резерве истроше, генератор се замењује брзо и лако. Нарочита одлика електричног часовника је његова велика прецизност и тачност. Осим тога, он не подлеже никаквим метеоролошким и другим спољним утицајима, као часовник са федером на који утичу нагле промене температуре, хладноћа, влага и сл.

НОВИ ГРАД УРАНИЈУМ

У области Саскачевана, у Канади, подиже се нов велики град који ће се звати Уранијум. То му име потпуно одговара, јер се у његовој околини налазе богата налазишта уранове руде.

Јесте ли већ чули да...

... име Европа вероватно је асирског или феничанског порекла. На феничанском реч "ереб" значи тама или залазак сунца. Стари Грци су овим именом назвали једну покрајину Тракије. Хомер је први употребио овај израз у познатој химни Аполону. Што су Грци више упознавали земље које су се пружале од Тракије према Западу, то се више име Европа проширивало на области које су се налазиле иза граница њихове земље.

... грамофонску плочу изумео је 1888 године Немац Емил

Берлингер. Место плоча, грамофони су до тада имали ваљке.

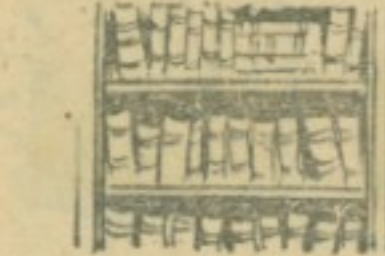
... слонов и жирафе у Африци најчешће живе у заједници. Дуговрате жирафе обављају дужност извиђача, док слонов својим одличним слухом откривају непријатеља.

... туњан је ближи мачки него рибама.

... у Атлантском Океану таласи могу да достигну висину од седам до осам метара, а у Тихом Океану и до петнаест.

... вука и шакала је тешко отровати. Ако осете да им оно што су појели изазива болове у стомаку, они одмах избаде спугутану храну.

... реч библиотека потиче од грчких речи "библион" (књига) и "тека" (остава). Библиотека, дакле, значи: место где се чувају књиге.

... поред белих лабудова постоје и шарени, па чак и црни, који су најређи. Њих има највише у Аустралији.

Роман као књижевни род нарочито је био негован у прошлом веку, свуда, па и у Америци, младој држави која је тада тек била почела да ствара своју књижевност. Међутим, крајем прошлог и почетком овог века, у америчким књижевним часописима и магазинима почеле су да се појављују кратке приповетке, пуне тајанствених убиства и немогућих подвига, чији су јунаци делили правду песницама или тешким Колт-револверима.

Осуђеник-књижевник

Али, међу тим причама било је и таквих које су имале не малу уметничку вредност. Нарочито су биле запажене приче са потписом неког О'Хенрија. Уредници њујоршких листова и ревија штампали су их у све већем броју, онако како су стизале. Име О'Хенри постало је за кратко време познато у Америци, као име мало кога приповедача пре њега. Јунаци његових прича, у маси других, издвајали су се својом реалношћу. Они нису предузимали никакве немогуће потквате. То су били по духу прави Американци онога доба: судија који у дивљим брдима има једва по неколико парница годишње и који суди више по свом здравом разуму за добро и рђаво него по утврђеним законским нормама; ловац који једанаест месеци

у години проводи у планинама не видећи другог живог створа сем дивљих звери, па ипак сачува топлину и лепоту људске душе, као и њене слабости; скитници који ујесен не види другог излаза него да учини какав ситнији прекршај и да за то добије три месеца затвора у коме ће имати храну и „крв над главом“. Те су се приповетке одликовале још нечим: сажете, оне су биле пуне динамике и неочекиваних али убедљивих обрта.

Уредници листова нису много размишљали ко је тај човек чије се приче тако радо читају. Рукописе су примали поштом, а хонорар су слали такође поштом — на адресу једног затвора. Нису ни помишљали да би тај О'Хенри могао да буде осуђеник који издржава казну. Да су то знали, вероватно би добро промислили пре но што би дали у штампу његове ствари, знајући за строга схватања већине читалачке публике.

А када се најзад за то сазнало — било је касно да се јавност убуђује. О'Хенри је већ био славан и омиљен писац. И тек тада се видело да је живот тога човека, који се у ствари звао Вилијам Сидни Портер, не мање занимљив од живота јунака његових приповедака.

Портер је у раној младости био апотекар. Његова се апотека мало

раздиковала од данашњих дрогерја. У двадесетој години Портер је отишао из свог родног краја Северне Каролине у Тексас, постојећу биву каубоја, који је за већину ондашњих писаца био неспорно веома за приче о храбрим шерифима, крвожедним Индијанцима и лепим девојкама које отимају маскирани разбојници. У Тексасу Портер је и сам неко време чувао стада, био репортер једног тамошњег листа и банкарски чиновник. Чак је једно време издавао лист под звучним насловом „Камење које се котрља“. Лист је пропао и Портер је отишао у банкарске чиновнике. Али, банка у којој је радио банкротирала је због велике проневере. За проневеру је осумњичен Портер, а сумњу је још више појачало његово бекство после тога. Портер је побегао у Хондурас, државу у Средњој Америци, у којој се неко време криво.

Али, чежња за родним крајем и за породицом коју је у међувремену био засновао није остављала ни за тренутак овог младог пуствола. Сам се вратио у Тексас и предао властима. Осуђен је на четири године затвора.

„Краљ“ кратке приче

Издржавајући казну, Портер је за време дугих часова беспослице премисљао чиме би могао да се бави кад изиђе из затвора. Тада је у себи открио приповедачки таленат. Почео је да пише приче на основу материјала који је купио за време свог бављења у Тексасу и Хондурасу. Касније се посветио искључиво писању „кратких прича“, које су готово преконоћ освојиле читаоце. Из затвора је изишао као славан човек и прешао у Њујорк где је наставио рад.

У Њујорку, месту разних индустријских „краљева“, Вилијам Сидни Портер проглашен је за „краља кратке приче“. Код нас је од његових дела преведена једна мала збирка под насловом „Америка“, и већи број приповедака разбациних по разним листовима и часописима.

ПОВОДОМ ПОЗИВА НА САРАДЊУ

У жељи да приче у сликама које објављује на својим странама буду што разноврсније и ближе нашим читаоцима, а и да би подстакла на рад наше цртаче и све оне који имају смисла за стварање прича у сликама, „Политикин забавник“ је читаоцима упутио, у свом шестом броју, позив на сарадњу.

До пре недељу дана, када је пријем цртежа закључен, стигло је око 500 радова из Београда и околине, унутрашњости, Уредништво „Забавника“ одабрало је изванредан број најуспешнијих радова и њих је објавио поступно, у наредним бројевима. То су радови њихових аутора: Бранислава Јовановића (Јованова ул. 23, Београд), Ивана Петрова, сликара из Димитровграда, заједнички рад Мирка Павловића и његових другова М. Отовића и В. Дискића, из Београда, Љубомира Гериха (Јевремова ул. 57, Београд) и Драгана Деркача (Косовска ул. 53, Београд).

Остали радови, међу којима има и приличан број веома добрих цртежа, нису узети у обзир за објављивање углавном зато што су или недовршени или не одговарају по садржини.

24) хрватски композитор; 27) енглески математичар, проналазач логаритама; 28) снажан.

Усправно:

- 1) гусар; 2) проналазач парне машине; 3) цео; 4) острвска држава у Азији; 5) име неколицине турских султана; 6) легенда; 7) притока Колубаре; 11) наш савремени приповедач; 12) митолошка личност, оличење узалудна посла; 14) црногорска планина; 16) антички законодавац; 17) дивља животиња; 18) знак; 20) мрежа; 22) град у Истри; 25) напитак; 26) столеће.

РЕШЕЊЕ УКРШТЕНИХ РЕЧИ ИЗ ПРОШЛОГ БРОЈА

Водоравно:

- 1) асура; 6) Скипа; 10) сахарин; 12) Ним; 13) тло; 14) Америко; 16) Ра; 17) ола; 18) Омер; 19) омот; 21) лук; 23) ма; 24) никотин; 26) Нил; 27) оно; 28) анемија; 30) Мавар; 31) Пазин.

Усправно:

- 1) астроном; 2) Саламина; 3) ухо; 4) Ра; 5) Арал; 6) снег; 7) ним; 8) Пигмеји; 9) аморалан; 11) ималин; 15) рок; 17) Ото; 20) оков; 22) Унеп; 26) Тар; 26) низ; 29) ма.

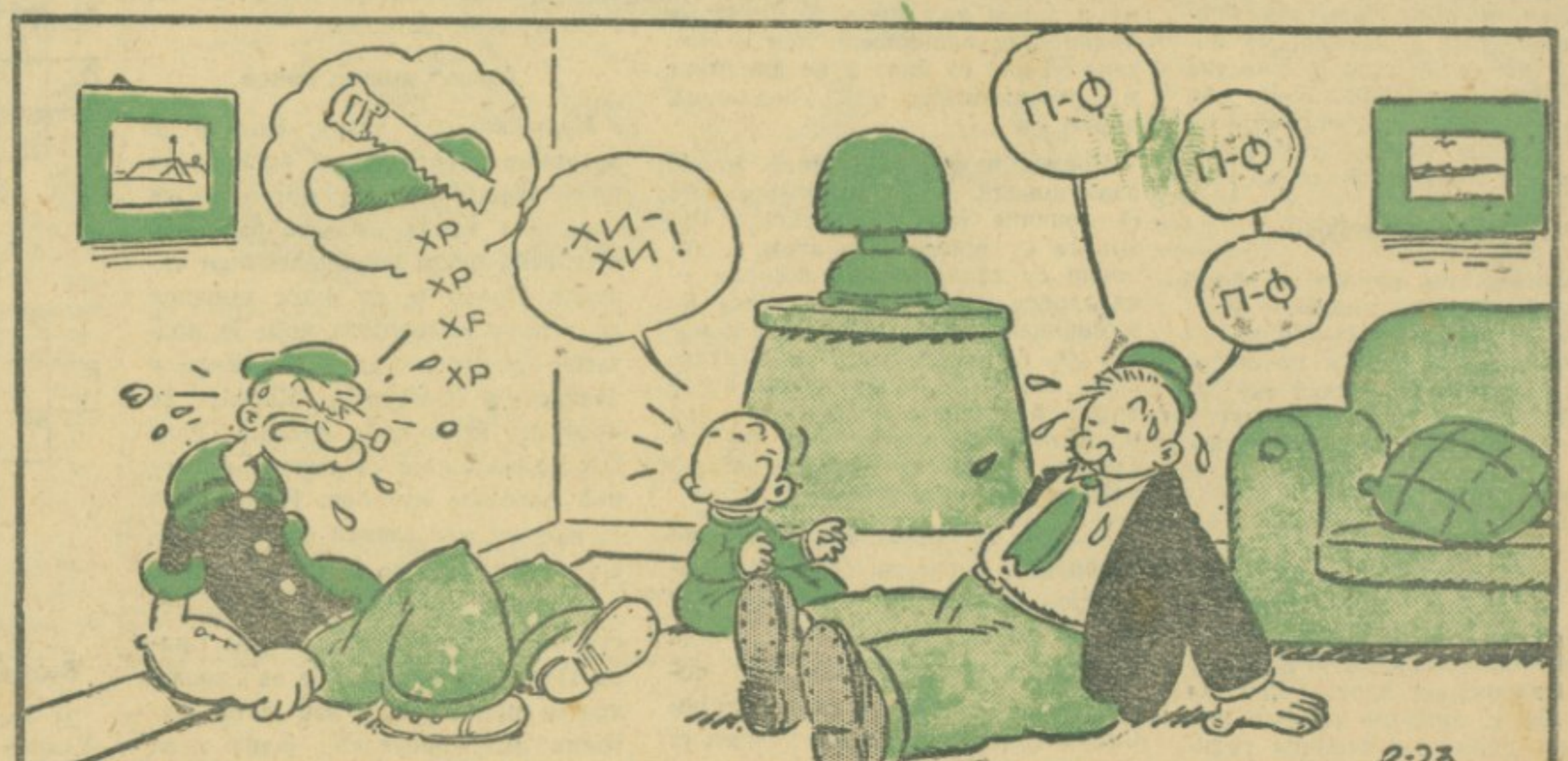
Водоравно:

- 2) наше острво; 4) иг; 6) писац „Ускока“ и „Бакоче“; 8) статуа; 9) мочварно земљиште; 10) део; 12) хилим; 13) украс; 15) срећка; 16) делиња; 18) сила; 19) име једног Твеновог јунака; 21) велика афричка река; 23) тешки израз;

МОРНАР ПОПАЈ

И ЊЕГОВ ПОСИНАК КИЋА

Copyright © 1951 by World Syndicate, Inc. World rights reserved.

2-23